

περιλήψεις

Παιδαγωγική Ημερίδα Κύπρου

Μουσική, Τέχνες και
Διαθεματικότητα:

Cyprus College
Λευκωσία, Κύπρος

4 Νοεμβρίου 2006

& επανάληψη στις 5 Νοεμβρίου 2006

Πρακτικά Ημερίδας

Θεωρητικό πλαίσιο
και πρακτικές εφαρμογές

Συνδιοργάνωση:

Cyprus College
Παράθυρο στην Εκπαίδευση

**Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής
Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης**

**Μουσική, Τέχνες και Διαθεματικότητα:
Θεωρητικό πλαίσιο & πρακτικές εφαρμογές**

Περιλήψεις Εισηγήσεων Παιδαγωγικής Ημερίδας

4 Νοεμβρίου & επανάληψη στις 5 Νοεμβρίου 2006
Cyprus College - Λευκωσία, Κύπρος

2η Προσυνεδριακή Εκδήλωση για το 2ο Συνέδριο
της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
«Μουσική Παιδαγωγική στον 21ο αιώνα: προκλήσεις, προβλήματα, προοπτικές»
Αθήνα, 20-22 Απριλίου 2007, υπό την αιγίδα του ΥΠ.ΕΘ.Π.Θ.

ΑΘΗΝΑ - ΛΕΥΚΩΣΙΑ
2006

Επιστημονική Σύμβουλος

Λένια Σέργη

Επιστημονική Υπεύθυνη

Νατάσα Οικονομίδου - Σταύρου

Οργανωτική Επιτροπή

Αφροδίτη Αγγελοπούλου, Μαρία Αργυρίου, Γαβριήλ Ιορδάνογλου,
Γιάννης Μυράλης, Ντίνα Σαββίδου, Δημήτρης Σαρρής, Kenneth Smith

Συνδιοργανωτές

Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Cyprus College

Περιοδικό Παράθυρο στην Εκπαίδευση

Ηλεκτρονική Διεύθυνση

www.primarymusic.gr

Μουσική Τέχνες και Διαθεματικότητα:
θεωρητικό πλαίσιο και πρακτικές εφαρμογές
Περιλήψεις εισηγήσεων Παιδαγωγικής Ημερίδας

Επιμέλεια Έκδοσης: Μαρία Αργυρίου, Δημήτρης Σαρρής

Αθήνα - Λευκωσία, Νοέμβριος 2006

© 2006, Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

ISBN: 960-89479-0-1

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Το πρόγραμμα της Ημερίδας	4
Προ-λογισμός: εισαγωγικό σημείωμα	5
Περίληψη Κεντρικής Ομιλίας	6
Οι Περιλήψεις των Εισηγήσεων	6
Τα Βιογραφικά Σημειώματα	12
Το 2ο Συνέδριο Μουσικής Παιδαγωγικής	16

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

- 08:45 - 09:00** Εγγραφές - Δηλώσεις Εργαστηρίων
- 09:00 - 09:30** Έναρξη - Χαιρετισμοί
- 09:30 - 10:00** Κεντρική ομιλία:
Λένια Σέργη, Σκέψεις για την Μουσική Εκπαίδευση και τη Διαθεματικότητα: Είκοσι χρόνια μετά
- 10:00 - 11:00** Ενότητα: Διαθεματικότητα και σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα
Προεδρεύουσα: *Μαρία Αργυρίου*
Μάρω Σκορδή, Διαθεματικότητα και Αναλυτικό Πρόγραμμα Σμαράγδα Χρυσστόμου, Το δίλημμα της διαθεματικότητας στη διδασκαλία της Μουσικής
Γιάννης Μυράλης, Μια κριτική θεώρηση της διαθεματικότητας Συζήτηση
- 11:00 - 12:00** Ενότητα: Διαθεματικότητα και διδακτικές πρακτικές
Προεδρών: *Γιάννης Μυράλης*
Νατάσα Οικονομίδου Σταύρου - Σμαράγδα Χρυσστόμου, Διαθεματικές πρακτικές στο μάθημα της Μουσικής στο νηπιαγωγείο
Ερασμία Ρουσιά, Η διαθεματική προσέγγιση στο μάθημα της Μουσικής- πρακτικές εφαρμογές
Νόπη Νικολάου Τηλεμάχου - Αντρη Σάββα, Πολιτισμικές πρακτικές στα πλαίσια της εκπαίδευσης: Η σημασία της παραστατικής τέχνης Συζήτηση - Συμπεράσματα
- 12:00 - 12:45** Καφές, Μεταφορά & τακτοποίηση στις αίθουσες εργαστηρίων
- 12:45 - 14:30** Τέσσερα παράλληλα εργαστήρια (ως 40 άτομα έκαστο)
Εργαστήριο Α - *Μαρία Αργυρίου, Κυριακή Καρανάτσιου*
Σχεδιασμός και υλοποίηση σχεδίων εργασίας καινοτόμων δράσεων με κατασκευές
Εργαστήριο Β- *Μαριλένα Καββαδά*
Τέχνης παιχνιδίσματα!: σχέδιο εργασίας για τη γνώριμια των παιδιών με την τέχνη
Εργαστήριο Γ- *Νατάσα Οικονομίδου- Σταύρου*
Πολλαπλοί τύποι νοημοσύνης και διαθεματική προσέγγιση:
Μια πρόταση για τη διδασκαλία του μαθήματος της Μουσικής
Εργαστήριο Δ - *Δημήτρης Σαρρής*
Φτιάχνοντας Μουσική από το περιβάλλον:
Μάθηση και δημιουργία με ηχογόνα σώματα
- 14:30 - 15:30** Ελεύθερη ώρα για γεύμα
- 15:30 - 17:15** Τέσσερα παράλληλα εργαστήρια (ως 40 άτομα έκαστο)
(επαναλαμβάνονται τα εργαστήρια Α, Β, Γ, Δ, με αλλαγή κοινού)
- 17:15 - 18:00** Συζήτηση - Συμπεράσματα
- 18:00** Παραλαβή βεβαιώσεων

Η επιστημονική αυτή συνείδηση, αφιερωμένη στη σχέση της Μουσικής με τις Τέχνες και τη Διαθεματικότητα, είναι η δεύτερη από μια ενότητα εκδηλώσεων που προηγούνται του 2ου Συνεδρίου της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Π.Ε.

Με έναν τέτοιο χαρακτήρα - όπως όλες οι προ-συνεδριακές εκδηλώσεις - στοχεύει στην ανάπτυξη γόνιμου επιστημονικού διαλόγου, στην διάδοση και επαύξηση των ιδεών και των προβληματισμών, μέσα από μια δημιουργική και συμμετοχική διεργασία που θα ολοκληρώσει τον κύκλο της στο Συνέδριο, τον Απρίλιο του 2007.

Η εξακτίνοση αυτή, ωστόσο, με τις συγκεκριμένες εκδηλώσεις γίνεται και γεωγραφική. Ξεκινώντας από τον Βόλο, βρισκόμαστε στην Λευκωσία, ενώ ο Πειραιάς, η Πάτρα και το Αγρίνιο ακολουθούν για το 2006. Κάθε διημερίδα δομείται θεματικά στη βάση μιας από τις κύριες θεματικές του 2ου Συνεδρίου, αλλάζοντας όμως κάθε φορά και ο τόπος. Έτσι, όχι μόνο, ευοδώνεται η προσπάθεια να γίνουν προστά ως επιστημονικά και επαγγελματικά εργαλεία η ημερίδα, το εργαστήριο και η συνεδρία σε κάθε γωνιά, μακριά από την συγκεντρωτική μητρόπολη. Με τις εκδηλώσεις αυτές διασπείρεται η δυνατότητα διαλόγου, προτάσεις ακούγονται και συζητούνται, καλλιεργούνται και συσφίγγονται οι διαπροσωπικές σχέσεις, η πεμπουσία κάθε δημιουργικής συλλογικής ανθρώπινης προσπάθειας.

Ειδικότερα η τρέχουσα ημερίδα σιωπηρά σχεδόν, θα έλεγε κανείς, καταλύει μια γεωγραφική «δυσχέρεια», δρασκελίζει μια ολόκληρη θάλασσα, και μια αυτονόητη πολιτισμική συγγένεια γίνεται και επιστημονική.

Το επίκεντρο της συζήτησής μας είναι και επίκεντρο των σύγχρονων επιστημονικών εξελίξεων. Η σύγχρονη επιστημονικότητα αντικατοπτρίζεται στον χώρο της εκπαίδευσης με την διαθεματικότητα. Και πώς η μουσική, ένα πεδίο «φύσει διαθεματικό», να μην πρωτοστατεί στην εξέλιξη αυτή; Ένα ζήτημα έτσι κι αλλιώς επίκαιρο στην σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα γίνεται δυο φορές πιο ενδιαφέρον όταν πρόκειται για την μουσική. Το παραδοσιακό ερώτημα «τέχνη ή επιστήμη»; δεν επιζητά πλέον απάντηση για τη μουσική, αλλά αποτελεί το έναυσμα για ατέλειωτες «εκλεκτικές» συγγένειες με τις Τέχνες, τις θετικές και θεωρητικές σπουδές, τον χώρο της θεωρίας αλλά και της πράξης.

Ενόψει λοιπόν, τέτοιων εξελίξεων βρίσκεται η ημερίδα της Κύπρου. Και σ' αυτήν όπως και σε κάθε προ-συνεδριακή ανάλογη εκδήλωση, έμφαση δίνεται στον διάλογο και την ανταλλαγή απόψεων που ακολουθούν τις συνεδρίες. Οι ιδέες και οι προβληματισμοί καταγράφονται, ομάδες εργασίας και στρογγυλές τράπεζες θα κληθούν να καταθέσουν εποικοδομητικό αλλά και συμπερασματικό λόγο.

Στη συνέχεια ο λόγος μετατίθεται στους επικοινωνιακούς διαύλους: Έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα, οι εκδόσεις της Ένωσης, το ταχυδρομείο αλλά και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τα δίκτυα και οι αμφίδρομες επικοινωνίες είναι αυτά που θα φέρουν «κοινωνία μέσα από την επικοινωνία». Το περιοδικό «Μουσική σε πρώτη βαθμίδα», ο ιστοχώρος primarymusic.gr, οι ειδικότερες εκδόσεις της Ένωσης, πλήρη ή περιληπτικά πρακτικά, η επικείμενη ηλεκτρονική έκδοση σε ψηφιακό χαρτί (e-paper), είναι τα μέσα στα οποία ο επιστήμονας, ο μελετητής ο συνάδελφος μπορεί να ανατρέξει προκειμένου να αντλήσει τα στοιχεία που θέλει.

Όλα τα νεότερα από τις δραστηριότητες αυτές, προσυνεδριακά, συνεδριακά αλλά και μετασυνεδριακά, δημοσιεύονται, αναρτούνται, κοινοποιούνται. Η ηλεκτρονική ενημέρωση, η ιστοσελίδα και τα ψηφιακά αποθηκευτικά μέσα διατηρούν το αριθμητικό πρόβλημα στην προσβασιμότητα, καθώς είναι πάντα εκεί, αστείρευτα και προστά από όλο τον πλανήτη μέσω του διαδικτύου. Η επικοινωνιακή αυτή δυνατότητα, ωστόσο διαρκώς επαυξάνεται και αποτελεί μέριμνα της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Η Ηλεκτρονική ενημέρωση θα είναι πάντα εκεί ως μια απαρχή επικοινωνίας, οι εκδηλώσεις στους φυσικούς μας χώρους θα είναι πάντα η έμπρακτη προσπάθειά μας για τον εμπλουτισμό της πολυδιάστατης εμπειρίας που ξεκινά από την σχολική τάξη αλλά όλοι γνωρίζουμε ότι μπορεί να προεκταθεί όπου υπάρχει μουσική, όπου υπάρχει ήχος.

Οι επιμελητές της έκδοσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΟΜΙΛΙΑΣ

Σκέψεις για τη Μουσική Εκπαίδευση και τη Διαθεματικότητα: 20 χρόνια μετά Λένια Σέργη

Στην ανακοίνωση θα γίνει αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο σχετικά με τις έννοιες της διαθεματικότητας και της διαθεματικής προσέγγισης κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας- μάθησης. Ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει σε προγράμματα και έρευνες όπου η μουσική, στα πλαίσια του μαθήματος της μουσικής αγωγής, αποτελεί ένα βασικό παράγοντα σε ένα διαθεματικό πρόγραμμα εκπαίδευσης και θα συζητηθούν τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα που προκύπτουν, μέσα στα πλαίσια και των σύγχρονων τάσεων στην εκπαίδευση. 20 χρόνια μετά, ένας χρονικός συμβολισμός για μας, στον προβληματισμό μας για τη Μουσική Εκπαίδευση και τη Διαθεματικότητα.

ΟΙ ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

Σχεδιασμός και υλοποίηση σχεδίων εργασίας με κατασκευές Μαρία Αργυρίου, Καρανάτσιου Κυριακή

Η επιθυμία να αποτελέσουν τα βιώματα των μαθητών αντικείμενο διδακτικής επεξεργασίας αποτελεί κατά κύριο λόγο μια προσπάθεια ενίσχυσης ενός βασικού ζητούμενου στην εκπαίδευση που αναφέρεται στην ατομική και κοινωνική αυτονομία. Παράλληλα, η επιθυμία τονισμού της κοινωνικής διάστασης των μαθημάτων σε συνδυασμό με την ομαδική εργασία και τα κοινά ενδιαφέροντα φαίνεται να διαμορφώνουν κάθε φορά το πλαίσιο των μαθητικών δραστηριοτήτων.

Η συγκεκριμένη παρουσίαση αποτελεί εφαρμογή σχεδίου εργασίας που αφορά στη θεματολογία αγωγής υγείας και πολιτισμού, αγγίζοντας ενδιαφέροντα, απορίες και εμπειρίες των παιδιών. Επιπλέον, οι προτεινόμενες κατασκευές δίνουν τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να αναγνωρίζουν τον εαυτό τους μέσα από το έργο τους, δείχνοντας το βαθμό συμμετοχής στη δημιουργία τους. Η έκφραση, η επικοινωνία, η συνεργασία, ο προγραμματισμός του έργου σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών ανατρέπουν την εικόνα του παθητικού δέκτη της γνώσης, μεταμορφώνοντας τη σχολική τάξη σε εργαστήριο δημιουργίας και έκφρασης.

Τέχνες παιχνιδίσματα! Μαριλένα Καββαδά

Το βιωματικό εργαστήριο «Τέχνης Παιχνιδίσματα» έχει ως κύριο στόχο να παρουσιάσει το ομώνυμο σχέδιο εργασίας, για τη γνωριμία των παιδιών με τις παραστατικές και εικαστικές τέχνες, όπως αυτό πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2005 - 2006 σε τάξη νηπιαγωγείου ιδιωτικού εκπαιδευτηρίου. Γι' αυτό, θα ολοκληρωθεί σε τρία στάδια:

Στο πρώτο στάδιο, θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε συνοπτικά αλλά περιεκτικά τους στόχους, τη μεθοδολογία, την υλοποίηση, την διαδικασία ολοκλήρωσης αλλά και την αξιολόγηση του συγκεκριμένου σχεδίου εργασίας.

Στο δεύτερο στάδιο, θα δοθεί η ευκαιρία στους συμμετέχοντες του εργαστηρίου να συμμετάσχουν ενεργά σε μια σειρά ενδεικτικών δημιουργικών δραστηριοτήτων κατά τον ίδιο τρόπο με τον οποίο συμμετείχαν σε αυτές τα παιδιά. Μια σειρά

δραστηριοτήτων χορού, θεάτρου, μουσικής και εικαστικής δημιουργίας, οι οποίες είναι εμπνευσμένες από την απεικόνιση των τεχνών στα έργα μεγάλων ζωγράφων. Και τέλος, στο τρίτο στάδιο, θα ολοκληρωθεί το εργαστήριο μέσα από μια σύντομη αξιολόγηση του αλλά και τη διευκρίνιση όλων των προβληματισμών ή ερωτήσεων που θα θέσουν οι συμμετέχοντες.

Κριτική θεώρηση της διαθεματικής προσέγγισης στη μουσική Γιάννης Μυράλης

Η παρουσίαση αυτή εστιάζεται στην κριτική θεώρηση της διαθεματικής προσέγγισης στη διδασκαλία της μουσικής, έτσι όπως αυτή εφαρμόζεται στην Κυπριακή δημοτική εκπαίδευση. Στόχο αποτελεί ο προβληματισμός για την ερμηνεία και κατανόηση του όρου «διαθεματικότητα» από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και η αποφυγή υπεραπλουστευμένων προσεγγίσεων που προκαλούν σύγχυση και αποπροσανατολισμό. Η διερεύνηση αυτή αναπόφευκτα οδηγεί και σε ένα προβληματισμό για το γενικότερο στόχο της μουσικής παιδείας. Βασικός άξονας που χαρακτηρίζει την προσέγγιση μας είναι η πραξιακή φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης (praxial philosophy of music education) όπως αυτή αναπτύχθηκε από τον David Elliott (1995).

Πέρα από την κριτική τοποθέτηση του ομιλητή για τη διαθεματικότητα, η παρουσίαση εστιάζεται και σε προσωπικές απόψεις και προσεγγίσεις που ακολουθεί μια ομάδα δασκάλων, βοηθών διευθυντών και επιθεωρητών από το χώρο της Κυπριακής δημοτικής εκπαίδευσης, οι οποίοι είτε διδάσκουν μουσική στο δημοτικό σχολείο είτε έχουν ιδιαίτερη εμπειρία και επαφή με αυτή. Μέσα από προσωπικές ατομικές συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς συλλέγονται και παρουσιάζονται δεδομένα που αφορούν τις απόψεις τους για το πώς οι ίδιοι κατανοούν τον όρο «διαθεματικότητα,» πώς την εφαρμόζουν στην πράξη, ποια είναι τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα μέσα από τη διαθεματική προσέγγιση και ποια τα συνήθη προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην προσέγγιση τους αυτή. Οι απόψεις τους θα αξιολογηθούν στην προσπάθειά μας για κατανόηση της έννοιας της διαθεματικότητας και της αναβάθμισης της μουσικής παιδείας γενικότερα.

Διαθεματικότητα στη μουσική

Ερασμία Σταυρίδου Ρουσιά

Στόχοι της παρουσίασης: - Ποιο τύπο ανθρώπου πρέπει να καλλιτεργήσει η σημερινή εκπαίδευση; - Πώς πρέπει να είναι το σημερινό σχολείο; - Δ.Π. - Ολιστική κατάκτηση της γνώσης - Τι εννοούμε με το όρο Δ.Π. - Βασικά χαρακτηριστικά της Δ.Π. - Ο ρόλος του μαθητή και του Δασκάλου - Πορεία Εφαρμογής - Μουσική και η σχέση της με τα άλλα μαθήματα - Πρακτικές εφαρμογές.

» Θρησκευτικά: - Βυζαντινοί ύμνοι - Βυζαντινή Μουσική (κλίμακα πα, βου, γα, δη, κε, ζω, νη) (παρασημαντική) - Θρησκευτικά τραγούδια - Θρησκευτική κλασική μουσική - Δημιουργία δική τους προσευχής (Λόγια - Μουσική)

» Ελληνικά: Πρόσθετοι στίχοι σε γνωστό τραγούδι - Μελοποίηση δικών τους στίχων - Σε μια μελωδία βάζουν στίχους - Έκφραση γραπτός των συναισθημάτων τους ακούγοντας μια μελωδία - Να αρχίσει ο εκπαιδευτικός μια ηχοιστορία και να την τελειώσουν τα παιδιά. - Να κάνουν δική τους ηχοιστορία - Να λύνουν μουσικούς γρίφους και να δημιουργούν και δικούς τους - Κίνηση ή δύο όγδοα

ή ένα όγδοο και να κάνουν γράμματα μικρά ή κεφαλαία - Ερώτηση - Απάντηση (Ελληνικά - Μουσική).

» Μαθηματικά: Μουσικές εξισώσεις - Γραμμές, σύνθεση - Καμπύλες γραμμές - θεία - δακεκομμένη - Πυθαγόρας, Μονόχορδο - Μοτίβο, Μειζονες 2131 - Δύο γραμμές μαζί - Σχήματα, Αριθμοί - Κίνηση σε δύο όγδοα ή ένα όγδοο και να δημιουργήσουν αριθμούς - Σχήματα - Ακρόαση, γραμμική παρτιτούρα γραφής ενός έργου, Εκτελούν μια γραμμική παρτιτούρα, Δομή ενός έργου π.χ. ΑΒΑΓΑΔ, Μοτίβα στα μαθηματικά.

» Τέχνη: Βλέπουν ένα πίνακα και εκφράζουν τα συναισθήματα τους με μουσική - Με βάση μια γραμμή από ένα έργο κάνουν μια δική τους σύνθεση - Ηχοεικόνα: Βλέπουν μια εικόνα ή ένα πίνακα και τον κάνουν ηχοεικόνα - Χρησιμοποιούν γραφικές παρτιτούρες ή κάνουν τις δικές τους παρτιτούρες της ηχοεικόνας. Καταγιγίδα, Θάλασσα κ.α. - Με χρώματα εκφράζουν τα συναισθήματα τους από μια ακρόαση - Βλέποντας ένα πίνακα μπορούν να δημιουργήσουν μια ηχοιστορία - Εικονογράφηση ενός τραγουδιού ή μιας ακρόασης - Σε βλέπω στον ήλιο στο φεγγάρι.

» Ιστορία: Γνωριμία με τα όργανα αρχαίων λαών - Γνωριμία με τα παραδοσιακά όργανα του λαού μας - Θεατρικό παιχνίδι με μουσική και λόγο για μια π.χ. μάχη ή ένα θρίαμβο ή μια άλωση κλπ - Τρόπος εκμάθησης οργάνων στα παλιά χρόνια: (Βυζαντινή μουσική ή με το αυτί).

» Γεωγραφία: Παραδοσιακά όργανα κάθε χώρας που γνωρίζουν και ακρόαση τους (Κιθάρα - Ισπανία κ.α.) - Χορογραφίες σε μουσική μιας χώρας (φλαμέγκο, βαλς κ.λ.π.)

» Τεχνολογία: Δημιουργία αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων.

» Γυμναστική: Χορογραφία, ελεύθερα, ατομικά, ζευγάρια. Εντοπισμός των καλύτερων. Χορογραφία για όλους - Ιστορία με κίνηση και ήχους (Προγραμματική Μουσική) Κάθε χαρακτήρας ένα όργανο, μια κίνηση - Μουσικά παιχνίδια (Κρεμμύδι, Περνά-περνά η μέλισσα)

Δραματοποιήσεις - Μίμηση με κίνηση των στίχων ενός τραγουδιού ή μιας μουσικής.

» Επιστήμη -Περιβάλλον: Ήχος (φυσικός - τεχνητός), Παλμικές κινήσεις. Μετάδοση του ήχου - Ηχορύπανση - Ήχοι διαφόρων φυσικών φαινομένων - Ήχοι ζώων ή πουλιών - Παιδικές - Αντρικές και Γυναικείες φωνές, Έκταση, Χορωδία - Αναπνοές, φρασάρισμα στη Μουσική - Χαμηλοί και ψηλοί ήχοι - Χροιά του ήχου (πως παράγεται - έγχορδα, πνευστά, κρουστά) - Παρτιτούρα ηχοεικόνας - Αναγνώριση ήχων περιβάλλοντος ή οργάνων - Ορχήστρα.

Πολιτισμικές πρακτικές στα πλαίσια της εκπαίδευσης: Η σημασία της παραστατικής τέχνης

Νόπη Νικολάου Τηλεμάχου - Άντρη Σάββα

Η σύγχρονη διεθνής βιβλιογραφία και έρευνα επικεντρώνεται στις μετα-μοντέρνες απόψεις σε ότι αφορά στις Τέχνες, τονίζοντας την αναγκαιότητα για περισσότερη διεπιστημονική έρευνα στο χώρο των Τεχνών και της Εκπαίδευσης. Η συγκεκριμένη εργασία παρουσιάζει ένα πρόγραμμα πολιτισμικών δράσεων επικεντρωμένο στην Παραστατική Τέχνη με σκοπό να δώσει την ευκαιρία στους φοιτητές- εκπαιδευτικούς α) να χρησιμοποιήσουν το σώμα τους για γνωστική και συναισθηματική έκφραση, β) να πάρουν ρίσκα, γ) να συνδέσουν τις τέχνες με τη

ζωή και εμπειρίες τους. Το δείγμα αποτέλεσαν 95 φοιτητές -εκπαιδευτικοί, οι οποίοι παρακολούθησαν μαθήματα Τέχνης, Μουσικής και Μουσικής και Κίνησης, και της Διδακτικής τους. Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται κυρίως στις καλλιτεχνικές πρακτικές και δράσεις των φοιτητών- εκπαιδευτικών. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, φωτογραφικό και οπτικογραφημένο υλικό. Οι απόψεις και πρακτικές των φοιτητών -εκπαιδευτικών αναλύθηκαν με βάση δύο άξονες α) τον τρόπο που ορίζουν τις τέχνες β) το ρόλο που διαδραματίζουν οι τέχνες σε ένα αλληλεπιδραστικό περιβάλλον μάθησης. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τη σημαντικότητα της εμπειρίας αυτής για τους φοιτητές-εκπαιδευτικούς στην αναγνώριση εναλλακτικών μορφών τέχνης και της κοινωνικής διάστασης τους. Υπογραμμίζεται η αναγκαιότητα εφαρμογής και αξιολόγησης προγραμμάτων στα πλαίσια της εκπαίδευσης εκπαιδευτικών καθώς και παρόμοιων δράσεων σε σχολεία. Ενθαρρύνεται επιπλέον η περαιτέρω διερεύνηση ζητημάτων που αφορούν στις Τέχνες και την πολιτισμική ταυτότητα, τις διαπροσωπικές σχέσεις, το ρατσισμό και την περιβαλλοντική συνείδηση, στα πλαίσια της εκπαίδευσης.

Δημιουργώντας Μουσική από το περιβάλλον: Μάθηση και δημιουργία με ηχογόνα σώματα Δημήτρης Σαρρής

Έχει πολλές φορές τονιστεί ότι η Μουσική συνιστά «από τη φύση της» ένα πεδίο πρόσφορο για τη διαθεματικότητα, με πολλές, ουσιαστικές συγγένειες στην θεωρία και την πράξη με θεωρητικές και θετικές επιστήμες. Οι τομείς της Μουσικής που θα αναπτύξουμε, προκειμένου να καταδείξουμε τις δυνατότητες αυτές διαθεματικότητας, είναι της οργανογνωσίας, οργανοκατασκευής και οργανοχρησίας. Πρακτικά θα κατασκευαστούν αυτοσχέδιες κατασκευές, θα προσδιοριστούν ηχογόνα σώματα, προκειμένου να έχουμε όργανα που παράγουν ήχους για μουσική δημιουργία. Οι κατασκευές θα εμφορούνται με ολοκληρωμένο τρόπο οργανοκατασκευαστικές αρχές, παρόλο που τα υλικά θα είναι «ευτελή» και καθημερινά, θα διακρίνονται από μια συγκεκριμένη αισθητική και θα εννοούν τις διδακτικές πρακτικές για δημιουργία ήχου, μουσικής και μουσικών συνθέσεων, για ανάπτυξη κινητικών και εκφραστικών δεξιοτήτων, για την κατανόηση της μορφής, της αναλογίας, των σχέσεων και της φύσης των διαστάσεων, του χώρου και των υλικών, την καλλιέργεια της κοινωνικής συνύπαρξης, της επικοινωνίας και της ακουστικής - συλλογικής συρροθμίας.

Έτσι, μέσα από την ανάγκη της κατασκευής και της δημιουργικής δράσης υπάρχει η δυνατότητα μάθησης της θεωρίας και της πρακτικής πολλών πεδίων σε γόνιμο συνδυασμό, από τις φυσικές επιστήμες και την τεχνολογία, την φυσική αγωγή, την περιβαλλοντική αγωγή, την αγωγή υγείας, μέχρι τις «γλώσσες» και «μεταγλώσσες» των τεχνών, της καλλιτεχνικής έκφρασης, της κουλτούρας και της επικοινωνίας.

Η βάση της διαδικασίας αυτής, μπορούμε να πούμε ότι βρίσκεται στην καλλιέργεια ενός βαθύτερου «αναστοχασμού» και κριτικής σκέψης, πάνω στα ζητήματα τόσο των κοινωνικών - θεωρητικών πεδίων, όσο και των πρακτικών - θετικών, που εμπλέκονται. Ο αναστοχασμός αυτός, όντας μια κατάκτηση της διανοητικής σφαίρας του σύγχρονου πολιτισμού, αποτελεί τον «θεωρητικό πυρήνα» του εργαστηρίου μας, που πασχίζει να τον αναδείξει με πρωτότυπες και δημιουργικές πρακτικές εφαρμογές.

Ειδικότερα η σχέση του περιβάλλοντος της καθημερινότητας με την τέχνη και την κουλτούρα, όπως αναπτύσσεται μέσα από τις μουσικές εφαρμογές αυτές, μπορεί να ειπωθεί μέσα από ένα πρίσμα διευρυμένο, πέρα από τα πλαίσια της μουσικής. Στοχεύουμε να οδηγήσουμε έτσι το παιδί σε μια (επαν)εκτίμηση στοιχείων της καθημερινότητάς του (όπως είναι το περιβάλλον), όπου μέσα από την μάθηση, την κριτική σκέψη και τον αναστοχασμό, θα προσλάβουν νέες και ουσιαστικές ποιότητες γι' αυτό.

Διαθεματικότητα και αναλυτικά προγράμματα μουσικής στη μέση εκπαίδευση Μάρω Σκορδή

Η Διαθεματικότητα στην Εκπαίδευση είναι το αποτέλεσμα έντονου προβληματισμού ανάμεσα στους θεωρητικούς της εκπαίδευσης σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, αλλά και της Αμερικής, αναφορικά με την εξερεύνηση εκπαιδευτικών συστημάτων που να προσαρμόζονται στις ανάγκες της Κοινωνίας της Γνώσης και της Τεχνολογίας καθώς και της προσαρμογής του ανθρώπου στα ποικίλα κοινωνικοοικονομικά και πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα. Τα νέα αυτά εκπαιδευτικά προγράμματα θα πρέπει να παρέχουν γνώση - προσεγγίζοντας τη μάθηση και τη διδασκαλία με έναν ολιστικό τρόπο - και να αναπτύσσουν στους μαθητές την κριτική σκέψη και δεξιότητες-κλειδιά που θα τους χρειαστούν σε όλη την υπόλοιπη τους ζωή. Εάν, επίσης, ληφθεί υπόψη ότι σήμερα η γνώση χάνει, σύντομα, τη χρηστική της αξία και ότι κάποια επαγγέλματα ακόμα δεν έχουν όνομα, οι δεξιότητες-κλειδιά θα πρέπει να είναι η δημιουργικότητα, η θεωρητική σκέψη, η αυτονομία, ο σχεδιασμός και η ανάλυση, η προθυμία για ομαδική εργασία, η ευελιξία και η αυτόνομη επίλυση προβλημάτων.

Σκοπός της εισήγησης είναι η παρουσίαση της σημαντικότητας της Διαθεματικότητας/Διεπιστημονικότητας στα Αναλυτικά Προγράμματα Μουσικής της Μέσης Εκπαίδευσης καθώς και η παρουσίαση εφαρμογών μέσα από προγραμματισμό μαθημάτων ή σειράς μαθημάτων ή εργασιών τύπου πρότζεκτ.

Αφού γίνει σύντομη αναφορά σε διάφορες ερμηνείες του όρου «Διαθεματικότητα/Διεπιστημονικότητα», θα γίνει αναφορά στη σχέση που μπορεί αυτή να έχει με τα Αναλυτικά Προγράμματα της Μουσικής, και στη συμβολή της στην επίτευξη των στόχων της Παιδείας, μέσα από μια πιο ισορροπημένη μορφή διδασκαλίας.

Τέλος, θα αναλυθούν παραδείγματα από διάφορες εργασίες, τύπου πρότζεκτ, σε διάφορα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης, στα οποία οι μαθητές μοιράστηκαν εμπειρίες και ιδέες, έμαθαν να νοιάζονται γι αυτό που κάνουν, ανέπτυξαν την ανεξάρτητη σκέψη και την παραγωγική μάθηση και είχαν ευκαιρίες για αυτοαξιολόγηση και συζήτηση. Είχαν, επίσης, την ευκαιρία να συνδέσουν τη γνώση των διαφόρων θεμάτων με την προσωπική τους γνώση και εμπειρία, να αναπτύξουν τη λύση προβλήματος, την ανοχή και το σεβασμό στις ιδέες και πεποιθήσεις των άλλων. Αναπτύχθηκε η αισθητική αγωγή και οι διάφορες μορφές κατανόησης, η ευαισθησία, η φαντασία, η εφευρετικότητα ενώ παράλληλα υπήρχαν κίνητρα και ένα αίσθημα επίτευξης.

Πολλαπλοί τύποι νοημοσύνης και διαθεματική προσέγγιση: Μια πρόταση για τη διδασκαλία του μαθήματος της Μουσικής

Νατάσα Οικονομίδου- Σταύρου

Η θεωρία για τους πολλαπλούς τύπους νοημοσύνης του Gardner υποστηρίζει ότι η νοημοσύνη δεν είναι μια ενιαία και σταθερή ικανότητα αλλά ένα σύνθετο πλέγμα οκτώ διαφορετικών μεταξύ τους ικανοτήτων, καθεμιά από τις οποίες συνιστά ένα ξεχωριστό τύπο νοημοσύνης: τη γλωσσική, τη λογικο- μαθηματική, την κιναισθητική, τη χωρική, τη μουσική, τη διαπροσωπική, την ενδοπροσωπική και τη

φυσιοκρατική. Το εργαστήριο αυτό αποτελεί μια πρόταση για συνδυασμό της θεωρίας για του Gardner με τις αρχές και πρακτικές της διαθεματικής προσέγγισης στη διδασκαλία του μαθήματος της Μουσικής στο νηπιαγωγείο, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα δραστηριοτήτων, με βάση το τρίπτυχο Ακρόαση- Εκτέλεση και Σύνθεση, δίνονται πρακτικές εισηγήσεις και ιδέες όπου διάφοροι τύποι νοημοσύνης, πέραν από τη μουσική νοημοσύνη, επιστρατεύονται για τη διδασκαλία μουσικών εννοιών μέσα σε ένα διαθεματικό πλαίσιο, δίνοντας την ευκαιρία σε όλα τα παιδιά να μάθουν μουσική με τον τρόπο που αυτά μπορούν καλύτερα.

Διαθεματικές πρακτικές στο μάθημα της Μουσικής στο νηπιαγωγείο Νατάσσα Οικονομίδου - Σταύρου, Σμαράγδα Χρυσσοτόμου

Οι διεπιστημονικές και διαθεματικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία στο νηπιαγωγείο δεν αποτελούν καινοτόμες πρακτικές. Η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα απαιτεί αυτού του τύπου τις μεθόδους προκειμένου να είναι περισσότερο αποτελεσματική η μάθηση και η διδασκαλία. Με την ανανέωση όμως του ενδιαφέροντος για τις μεθόδους αυτές σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, προκύπτουν πολλές νέες έρευνες και πρακτικές οι οποίες αναδεικνύουν τρόπους για περισσότερο ουσιαστική μάθηση στην προσχολική εκπαίδευση.

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε με τη συνεργασία των δύο ερευνητών και μιας νηπιαγωγού και η οποία παρουσιάζεται εδώ, είχε ως στόχο την καλύτερη κατανόηση των εννοιών της μουσικής από τους μικρούς μαθητές, με τη χρήση δραστηριοτήτων οι οποίες προέρχονται από τα γνωστικά αντικείμενα των φυσικών επιστημών, της γλώσσας και της φυσικής αγωγής. Η θεωρία του Gardner για τους πολλαπλούς τύπους νοημοσύνης αποτέλεσε ένα από τα θεωρητικά πλαίσια για τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων.

Με την συμμετοχή της νηπιαγωγού σχεδιάστηκαν μια σειρά από μαθήματα μουσικής με στόχο τις βασικές μουσικές έννοιες «τονικό ύψος» και «τέμπο». Οι δραστηριότητες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν 'δανεισμένες' από τα γνωστικά αντικείμενα που προαναφέρθηκαν και ήταν έτσι επιλεγμένες ώστε να προκύπτουν ουσιαστικές διεπιστημονικές συνδέσεις. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων κατέδειξε την ενίσχυση και διεύρυνση της κατανόησης των συγκεκριμένων εννοιών από τους μαθητές μέσα από μια μεθοδολογία διαθεματικής προσέγγισης. Επιπλέον τα παιδιά αναγνώρισαν με επιτυχία τις δισυνδέσεις μεταξύ των γνωστικών αντικειμένων αναφορικά προς τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τον τρόπο σκέψης.

Το δίλημμα της διαθεματικότητας στη διδασκαλία της μουσικής Σμαράγδα Χρυσσοτόμου

Στη διάρκεια των τελευταίων ετών παρατηρείται μια έντονη στροφή της εκπαιδευτικής κοινότητας προς τη διαμόρφωση καινοτόμων προτάσεων οι οποίες κινούνται στο πλαίσιο της ενιαιοποίησης των γνώσεων και οι οποίες αποδομούν τις βασικές έννοιες που συνεχούν «το σχολείο όπως το ξέρουμε» και αμφισβητούν ενθές τα δομικά φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του.

Η εφαρμογή προγραμμάτων τα οποία χαρακτηρίζονται διεπιστημονικά ή διαθεματικά αναδεικνύει σημαντικά ζητήματα και προβληματισμούς. Ιδιαίτερα η διδασκαλία της μουσικής και των υπολοίπων τεχνών εντός ενός πλαισίου ενιαιοποίησης και διεπιστημονικών προσεγγίσεων απαιτεί προσεχτική μελέτη προκειμένου να διατηρηθεί σε υψηλό επίπεδο η προσφερόμενη γνώση.

Στην παρουσίαση αυτή επιχειρείται η αποσαφήνιση των εννοιών που σχετίζονται με τα ενιαιοποιημένα προγράμματα. Οι λεπτές διαφοροποιήσεις στους όρους που χρησιμοποιούνται, τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα, διαμορφώνουν το πλαίσιο για τη διατύπωση των διλημάτων. Επίσης, η ενιαιοποίηση των γνωστικών

αντικειμένων των τεχνών και οι διαφορετικές εφαρμογές τους στην Ευρώπη και στην Αμερική οι οποίες παρουσιάζονται και περιγράφονται, αναδεικνύουν μια σειρά προβλημάτων τα οποία είναι αναγκαίο να αντιμετωπιστούν σε κάθε νέα προσπάθεια προς την κατεύθυνση των διαθεματικών προγραμμάτων και διδακτικών προσεγγίσεων.

ΤΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Η **Μαρία Αργυρίου** υπηρετεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση κατά την τελευταία δεκαετία. Είναι κάτοχος του διπλώματος πάνου καθώς και των πτυχίων αρμονίας, αντίστιξης και φούγκας με καθηγητές τον Κωστή Κωνσταντάρα, Μιχάλη Ροζάκη και Στάθη Ουλκέρογλου. Μελέτησε Βυζαντινή μουσική με τον Ιωάννη Παπαχρόνη, ελαφρό τραγούδι με την Άννα Διαμαντοπούλου και μονωδία με τη Μαρία Θωμά.. Είναι τελειοφοιτη της Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πατρών με ειδίκευση στον Ελληνικό Πολιτισμό. Από το 2004 είναι αποσπασμένη στη θέση της υπευθύνου Αγωγής Υγείας ΠΕ Πειραιά με έντονη δραστηριότητα στο χώρο των Καινοτόμων Δράσεων. Είναι Πρόεδρος του Διεθνούς Εργαστηρίου Για Τη Μουσική Εκπαίδευση και Έρευνα (International culture federation 21st Century) καθώς και Πρόεδρος της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΕΕΜΑΠΕ). Έχει την ευθύνη και την επιμέλεια των παιδαγωγικών εκδόσεων της ΕΕΜΑΠΕ καθώς και περιοδικών εκδόσεων προγραμμάτων τοπικής και εθνικής εμβέλειας για την εκπαίδευση, τον πολιτισμό και τη υγεία. Συμμετέχει σε συνέδρια και συμπόσια στην Ελλάδα και το εξωτερικό, καθώς και σε ερευνητικά προγράμματα παρουσιάζοντας ποικίλο συγγραφικό έργο.

Η **Μαριλένα Καββαδά** είναι Καθηγήτρια Χορού - Χορογράφος με Ανώτατες Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό (Αριστούχος του Ε.Α.Π) και έχει τιμηθεί συχνά με υποτροφίες ή άλλες διακρίσεις τόσο σε πανελλήνιους όσο και σε διεθνείς διαγωνισμούς. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα αφορούν αφενός στη διαχρονική σχέση της πολιτισμικής ανθρωπολογίας με την εκπαίδευση και αφετέρου στη διαδικασία διαμόρφωσης της πολιτισμικής ταυτότητας. Από το 1994 και ενώ παρακολουθεί συστηματικά στην Ελλάδα και το εξωτερικό πλήθος κύκλων εξειδίκευσης μουσικοκινητικής, θεατρικής και μουσειακής αγωγής: εφαρμόζει πρότυπα εκπαιδευτικά προγράμματα δημιουργικής έκφρασης, χορογραφεί επαγγελματικά, αρθρογραφεί σε περιοδικά παιδαγωγικού ή πολιτισμικού ενδιαφέροντος και διατελεί εισηγήτρια σε εγχώρια και διεθνή συνέδρια εκπαιδευτικών και καλλιτεχνών για θέματα που άπτονται των ειδικοτήτων της. Έχει συγγράψει δύο βιβλία για την οργάνωση μουσικοκινητικών και χοροθεατρικών γιορτών - παραστάσεων στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό, τα οποία κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Διάπλαση, ενώ το 2006 αναμένεται να κυκλοφορήσει από τις ίδιες εκδόσεις το παραμύθι «Το χαμόγελο της Λένιας», το οποίο έγραψε σε συνεργασία με την Μ. Αργυρίου. Τέλος, από το 2005 συνεργάζεται με την Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ως μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού «Μουσική σε Πρώτη Βαθμίδα», ενώ τις πρακτικές παιδαγωγικές - δημιουργικές της προτάσεις, τις δημοσιεύει στον ιστοχώρο: www.primarymusic.gr/marilena-kavada.

Η **Κατανάτσιου Κυριακή** είναι απόφοιτη Παιδαγωγικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου του Παιδαγωγικού Τμήματος Ρόδου .Από 1996 εργάζεται στο χώρο της εκπαίδευσης. Ασχολείται με την αιογραφία την ξυλογλυπτική και του ψηφιδωτού, έχοντας συμμετάσχει σε ομαδικές εκθέσεις. Έχει λάβει μέρος ως εισηγήτρια σε σεμινάρια επιμόρφωσης εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με τις ακόλουθες θεματικές ενότητες: - Οργάνωση, ταξινόμηση, παράθεση υλικών για το μάθημα των εικαστικών -κατασκευές - Υλικά + Εργαλεία = Μάγοι των κατασκευών - Κατασκευάζοντας τις Αποκριές - Ήρθε το Πάσχα .....ήρθε και η Άνοιξη

Ο **Γιάννης Μυράλης** είναι επίκουρος καθηγητής μουσικής παιδαγωγικής και σαξοφώνου στο πρόγραμμα Μουσικών Σπουδών του Cyprus College. Έχει κάνει σπουδές μουσικής παιδαγωγικής με υποτροφία Fulbright στο Lawrence University στο Lawrence University (BM), Bowling Green State University (MM) και Michigan State University (PhD) των ΗΠΑ. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν την οργανική μουσική εκπαίδευση, τη διδασκαλία των μουσικών του κόσμου και την προσχολική μουσική εκπαίδευση. Έχει παρουσιάσει άρθρα και έχει συμμετάσχει σε σεμινάρια και ημερίδες μουσικής παιδαγωγικής στην Κύπρο, Ελλάδα, Νέα Ζηλανδία, ΗΠΑ και Καναδά. Έχει επίσης έντονη δραστηριότητα ως σολιστ σαξοφώνου παρουσιάζοντας συναυλίες στην Ελλάδα, Κύπρο, Ισπανία, Ελβετία, Καναδά, Ισπανία, Ιταλία και Ηνωμένες Πολιτείες. Έχει διδάξει στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, University of Windsor στον Καναδά, Μουσική Ακαδημία ARTE και Flint Institute of Music, καθώς επίσης και στο Lionel Hampton School of Music του University of Idaho όπου ήταν επίκουρος καθηγητής μουσικής παιδαγωγικής και σαξοφώνου. Παράλληλα, έχει εκτεταμένη διδακτική εμπειρία σε αριθμό δημόσιων και ιδιωτικών σχολείων στην Κύπρο και Αμερική, εφόσον έχει διδάξει μουσική σε τμήματα μαθητών από την προσχολική ηλικία μέχρι και το λύκειο. Είναι αντιπρόεδρος του Μουσικοπαιδαγωγικού Συνδέσμου Κύπρου (ΜουΣυΚυ), αντιπρόεδρος του Jeunesses Musicales Cyprus και πρόεδρος του Συνδέσμου Σαξοφώνων Κύπρου.

Η **Ερασμία Σταυρίδου-Ρουσιά** γεννήθηκε στη Μόρφου. Από μικρή ασχολήθηκε με τη μουσική και πήρε μαθήματα πιάνου. Αποφοίτησε από το Παγκύπριο Γυμνάσιο Θηλέων Κύκκου και την Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου. Είναι Κάτοχος των πτυχίων: Ωδικής, Αρμονίας Πιάνου, Αντίστιξης και Φούγκας. Έχει πτυχίο Παιδαγωγικών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Συνέχισε τις σπουδές της στην Αγγλία. Είναι κάτοχος των πτυχίων B.A. in Music and Music Education του Anglia University of Cambridge και M.A. in Education του Institute of Education του Πανεπιστημίου του Λονδίνου. Εργάστηκε σαν δασκάλα Μουσική σε πολλά σχολεία και με απόσπαση στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου, στην Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων και στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο όπου οργάνωσε σεμινάρια μουσικής τόσο για τη Προδημοτική όσο και για τη Δημοτική Εκπαίδευση. Από 2004 είναι Επιθεωρήτρια Μουσικής στη Δημοτική Εκπαίδευση. Συνεργάστηκε με πολλές χορωδίες όπως τη χορωδία της Π.Ο.Ε.Δ., του Εθνικού Ωδείου Κύπρου, των δασκάλων, του Αγίου Νικολάου Έγκωμης και πολλών σωματείων. Έγραψε 5 βιβλία Μουσικής.

- 2 βιβλία για την Α' τάξη του Δημοτικού Σχολείου (Μαθητή / Δασκάλα)
- Κελαηδήματα (Τραγούδια για παιδιά)
- Μέρα μαγική (Τραγούδια για μικρά παιδιά)
- Ας γίνουμε αρνάκια (Ηχοιστορία - ηχοεικόνες)

Η **Αντρη Σάββα** είναι διδάκτωρ Παιδαγωγικών Επιστημών στις Τέχνες στην Εκπαίδευση, της Παιδαγωγικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Μάντσεστερ, Ηνωμένο Βασίλειο. Εργάζεται ως Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό στη Τέχνη και Διδακτική της στο τμήμα Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Κύπρου. Έχει εργαστεί ως εκπαιδευτικός σε δημοτικά σχολεία και ως λειτουργός ανάπτυξης εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού στην Κύπρο. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα επικεντρώνονται σε ζητήματα που αφορούν στην εμπλοκή καλλιτεχνών στην εκπαίδευση, στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών στην τέχνη και διδακτική της καθώς και στην ανάπτυξη καλλιτεχνικών, εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Έχει δημοσιεύσει ερευνητικές εργασίες της σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά ενώ δουλεύει της έχει παρουσιαστεί σε διεθνή και ευρωπαϊκά συνέδρια.

Ο Δημήτρης Σαρρής είναι εκπαιδευτικός μουσικής γενικής παιδείας με σπουδές Διοίκησης (Πτ. ΤΕΙ), Πολιτισμού και Επικοινωνίας (Πτ. ΑΕΙ, ΜΑ), ανωτέρων θεωρητικών μουσικής (Αντίστιξη), καθώς και αντικειμένων Λαϊκής (ταμπούραδες, κρουστά), Ευρωπαϊκής (Πιάνο-μέση τάξη, Βιολί-κατώτερα τάξη) και Μοντέρνας μουσικής (Jazz κιθάρα, κρουστά) με σημαντικούς δασκάλους. Εκπονεί την διδακτορική του διατριβή του εστιασμένη στην «πολιτισμολογία του ήχου στην εκπαίδευση», στο Τμήμα Επικοινωνίας Μέσων και Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου (υποτροφία Ι.Κ.Υ.). Ως υπεύθυνος ανάπτυξης του Εργαστηρίου Τεχνολογίας και Πολιτισμού και διδάσκων αντικειμένων Ηχητικού Πολιτισμού και Τεχνολογίας του Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής στο ΤΕΙ Ηπείρου, έχει παρουσιάσει σειρά σχετικών ανακοινώσεων, εργαστηρίων και δημοσιεύσεων εστιασμένων σε ερευνητικές δράσεις με θεματικές για την Τεχνολογία των Εποπτικών Μέσων και συγκεκριμένα:

- Μάθηση με κατασκευές ηχογόνων σωμάτων και συγκρότηση μαθητικής ορχήστρας αυτοσχέδιων κατασκευών («ομάδα μεταίχων»).
- Η ρυθμικινητική αγωγή και η κρούση ως μια διεγερμένη δυνατότητα διάδρασης με το ηχητικό περιβάλλον.
- Η πληροφορική κουλτούρα στην εποπτική τεχνολογία μέσα από την κατασκευή «χειροκίνητων ψηφιακών αβάκων» με καθημερινά υλικά και η χρήση τους στην τάξη.
- Η πολιτισμική σπουδή του ήχου, η ακροαματική κουλτούρα και η διαμόρφωση μιας μουσικο-ηχητικής αγωγής.

Η Λένια Σέργη είναι Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Σπούδασε Μουσική στο Ελληνικό Ωδείο και στο Guildhall School of Music and Drama του Λονδίνου, Παιδαγωγικά στο Bretton Hall College του Πανεπιστημίου του Leeds και Μουσικολογία στη Σορβόνη (Université de Paris IV). Είναι κάτοχος των τίτλων Master of Education του Boston University και Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Έχει σημαντικές δημοσιεύσεις σε θέματα μουσικής παιδαγωγικής και μουσικολογίας και συμμετέχει σε σχετικά συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Βιβλία της, σε εκδόσεις Gutenberg, είναι "Δημιουργική Μουσική Αγωγή για τα Παιδιά μας", "Δραματική Έκφραση και Αγωγή του Παιδιού", "Θέματα Μουσικής και Μουσικής Παιδαγωγικής" και "Προσχολική Μουσική Αγωγή: Η επίδραση της μουσικής μέσα από τη Διαθεματική Μέθοδο Διδασκαλίας στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών".

Η Μάρω Σκορδή, ξεκίνησε μαθήματα πιάνου με το Δημήτρη Τυρίμο και πήρε Πτυχίο Αρμονίας (Εθ. Ωδείου Κύπρου) με το Γιάγκο Μιχαηλίδη. Σπούδασε στο Royal Scottish Academy of Music and Drama (βραβείο Ιστορίας Φόρμας και Ανάλυσης), Jordanhill College of Education και πήρε MA in Music Education (Π. Ι. Παν. Λονδίνου), με την καθοδήγηση του Καθηγητή Δρα Keith Swanwick, με θέμα "The Theory and Practice of a Multidisciplinary Approach to the Secondary School Music Curriculum". Εργάστηκε ως καθηγήτρια μουσικής, ως βοηθός διευθύντρια σε σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης, στην Ανάπτυξη Προγραμμάτων, το Παιδ. Ινστιτούτο και τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπ. Παιδείας και Πολιτισμού, στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου και στο Τμ. Επιστημών της Αγωγής του Παν. Κύπρου. Συνόδευσε στο πιάνο χορωδίες και σολίστες σε συναυλίες και συμμετείχε ενεργά σε διάφορα συνέδρια στην Κύπρο και το εξωτερικό. Υπήρξε πρόεδρος της Επιτροπής του Συνδέσμου Καθ. Μουσικής Μ. Εκπ/σης και μέλος κριτικών επιτροπών σε διαγωνισμούς τραγουδιού και χορωδιών (Κύπρος, Ελλάδα, Llangollen - Eisteddfod Ουαλλίας). Διευθύνει επίσης τη Χορωδία "Λέανδρος Σίταρος" (από το 1984), την Παιδική Χορ. του Ελληνικού Ωδείου Λευκωσίας (από το 1997) και τη Χορ. Δωματίου «Πολυφωνία» (από το 2004). Από τον Ιανουάριο του 2000 είναι Επιθεωρήτρια Μουσικής στη Μέση Εκπαίδευση του Υπ. Παιδείας και Πολιτισμού. Με τη στήριξη του Υπ. Παιδείας και Πολιτισμού, εφάρμοσε τις

καινοτομίες «Εκπ/κά Προγρ/τα της Κρατικής Ορχήστρας Κύπρου» (από τον Οκτώβρη 1999), «Καλλιτέχνες στο Σχολείο και Μικρές Συνουλίες στο Μάθημα της Μουσικής» (από το 2002), «Επαρχιακή Ορχήστρα και Χορωδία Λυκείων» (από το 2003) και «Μουσικό Λύκειο» (από το 2006).

Η **Νόπη Τηλεμάχου Νικολάου** σπούδασε μουσική με ειδίκευση στα παιδαγωγικά και διεύθυνση χορωδίας στο Τμήμα Μουσικής του Πανεπιστημίου του Texas, στο Austin. Κατέχει μεταπτυχιακό δίπλωμα στη Μουσική Εκπαίδευση από το Institute of Education του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, και είναι υποψήφια διδάκτωρ στο Πανεπιστήμιο του Exeter. Έκανε πρόσθετες ειδικές σπουδές στο μουσικοπαιδαγωγικό σύστημα Kodaly και στη διδακτική μεθοδολογία της μεθόδου Suzuki. Από το 1998, ανήκει στο διδακτικό προσωπικό (μέλος ΕΕΠ) του τμήματος Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Κύπρου και διδάσκει Μουσικοπαιδαγωγικά. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζονται στην Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών και την Κοινωνική Ψυχολογία, τις Παραστατικές Τέχνες και στη Διερεύνηση του Ρόλου των Τεχνών στην Εκπαίδευση.

Η **Νατάσα Οικονομίδου Σταύρου** γεννήθηκε στην Κύπρο το 1974. Το 1997 αποφοίτησε με Άριστα από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών (υπότροφος του Ι.Κ.Υ.). Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στη Μουσική Παιδαγωγική (Master of Arts) στο Πανεπιστήμιο του Reading με υποτροφία του Ιδρύματος Λεβέντη. Είναι διδάκτωρ Μουσικής Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Παρουσίασε επιστημονικές εργασίες σε Διεθνή και Παγκόσμια συνέδρια με θέματα σχετικά με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Μουσικής και τις στάσεις εκπαιδευτικών και μαθητών για το μάθημα της Μουσικής, την εκπαίδευση εκπαιδευτικών καθώς και τη διαθεματική προσέγγιση στο μάθημα της Μουσικής. Ερευνητικές εργασίες της έχουν δημοσιευθεί σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά στο χώρο της Εκπαίδευσης και της Μουσικής Παιδαγωγικής. Είναι μέλος διαφόρων επιστημονικών εταιρειών και αντιπρόεδρος της Μουσικολογικής Εταιρείας Κύπρου. Το 1998-2006 δίδαξε στο Τμήμα Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Κύπρου το αντικείμενο «Μουσική και η Διδακτική της» (μέλος Ε.Ε.Π.). Από τον Οκτώβριο του 2006 διδάσκει στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Cyprus College ως επίκουρη καθηγήτρια στη Μουσική Παιδαγωγική. Είναι μέλος της συντακτικής επιτροπής του International Journal of Music Education: Research.

Η **Σμαράγδα Χρυσοστόμου** αποφοίτησε από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το 1993. Αναγορεύθηκε διδάκτωρ Μουσικής Παιδαγωγικής από το Πανεπιστήμιο του Reading της Μεγάλης Βρετανίας το 1997. Είναι κάτοχος πτυχίου και διπλώματος πιάνου από το Εθνικό Ωδείο Αθηνών. Το 2001 εξελέγη στη βαθμίδα του Λέκτορα και το 2005 του Επίκουρου Καθηγητή στο αντικείμενο της Μουσικής Παιδαγωγίας και Διδακτικής στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Έχει διδακτική εμπειρία στην Ελλάδα και το εξωτερικό, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης - Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, University of Illinois at Urbana-Champaign - Department of Curriculum and Instruction, Young Musicians Scholarship Scheme at Reading, Berkshire, σεμινάρια ΠΕΚ σε διαφορετικά μέρη της Ελληνικής επικράτειας, σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης -γενικά και μουσικά). Έχει δημοσιεύσει εργασίες της σε ελληνικά και ξενόγλωσσα επιστημονικά περιοδικά και έχει συμμετάσχει με ανακοινώσεις σε πολυάριθμα διεθνή συνέδρια, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Είναι μέλος της επιστημονικής επιτροπής στο επιστημονικό περιοδικό International Journal of Education and the Arts καθώς και στο υπό έκδοση Handbook of Research in Arts Education. Πρόσφατα (2006) κυκλοφόρησε το πρώτο βιβλίο της από τις εκδόσεις Παπαρηγορίου-Νάκα με τίτλο Η Μουσική στην Εκπαίδευση: το Δίλημμα της Διεπιστημονικότητας.

«Μουσική Παιδαγωγική στον 21ο αιώνα:

προκλήσεις, προβλήματα, προοπτικές»

Αθήνα, 20-22 Απριλίου 2007, υπό την Αιγίδα του ΥΠΕΠΘ

Αντικείμενο Συνεδρίου. Η μουσική παιδαγωγική στην Ελλάδα του 21ου αιώνα καλείται να επαναπροσδιοριστεί ώστε να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις των νέων θεσμικών πλαισίων, των κοινωνικών αλλαγών, τις σύγχρονες ανάγκες του εκπαιδευτικού και του μαθητή. Το 2ο Συνέδριο της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΕΕΜΑΠΕ) έχει στόχο να προσφέρει ένα βήμα διαλόγου, επικοινωνίας και γόνιμου προβληματισμού για τη μουσική παιδαγωγική. Το συνέδριο απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς της μουσικής αγωγής, της γενικής παιδείας κάθε βαθμίδας και ειδικότητας, στους φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στους σπουδαστές και καθηγητές ωδείων. Μέσα από τις νέες ερευνητικές και πρακτικές προσεγγίσεις που θα προκύψουν, επιδιώκεται να αναδειχθούν οι προκλήσεις, τα προβλήματα και οι προοπτικές που αντιμετωπίζει ο εκπαιδευτικός στη διδασκαλία της μουσικής. Εκτός από την επιστημονική συμμετοχή, στο συνέδριο δίνεται βήμα στους εκπαιδευτικούς, ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη προβληματισμών, την κριτική, τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί κατά τη διαδικασία της μουσικής διδασκαλίας - μάθησης, καθώς και τις λύσεις που αναζητήσαν ή έδωσαν. Το 2ο Συνέδριο της ΕΕΜΑΠΕ θα πραγματοποιηθεί στις 20 - 22 Απριλίου 2007, στην Αθήνα. Ο χώρος διεξαγωγής και άλλες σχετικές πληροφορίες και ανακοινώσεις θα αναρτούνται στον ιστοχώρο www.primarymusic.gr.

Θεματικοί άξονες του συνεδρίου. Αναζητώντας το γόνιμο προβληματισμό, τη διατύπωση προτάσεων και πιθανών λύσεων σε διάφορους τομείς της μουσικής παιδαγωγικής, οι θεματικοί άξονες του συνεδρίου αφορούν στη διδασκαλία της μουσικής σε σχέση με σύγχρονα παιδαγωγικά ζητήματα και διαστάσεις της μουσικής εκπαίδευσης όπως:

1. Διδακτικές μέθοδοι, τεχνικές, υλικά και μέσα 2. Αναλυτικά και ημερήσια προγράμματα: σχεδιασμός, υλοποίηση, αξιολόγηση 3. Θεσμικά πλαίσια διεξαγωγής του μαθήματος της μουσικής (ολοήμερο σχολείο, μουσικά σχολεία, ευέλικτη ζώνη, καινοτόμες δράσεις, κλπ.) 4. Ειδική αγωγή 5. Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, δια βίου και εξ' αποστάσεως εκπαίδευση 6. Έρευνα και διδακτική πράξη 7. Αξιολόγηση του μαθητή και της μαθησιακής διαδικασίας 8. Πολυπολιτισμικότητα / Διαπολιτισμικότητα 9. Διαθεματικότητα/ Διεπιστημονικότητα 10. Κοινωνία της Πληροφορίας και Νέες Τεχνολογίες 11. Αγωγή των Μέσων και Πολιτισμός 12. Ο εκπαιδευτικός ως μέλος της σχολικής και της τοπικής κοινότητας

Χρονοδιάγραμμα. Έως την 30 Νοεμβρίου 2006: Αποστολή της φόρμας υποβολής πρότασης ηλεκτρονικά στην διεύθυνση conference@primarymusic.gr

Έως τη 31 Δεκεμβρίου 2006: Ειδοποίηση ηλεκτρονικά, των συγγραφέων για την αποδοχή ή μη αποδοχή της πρότασής τους από την επιστημονική επιτροπή.

Έως την 1η Μαρτίου 2007: Αποστολή του πλήρους κειμένου των εισηγήσεων από τους συνέδρους ηλεκτρονικά (conference@primarymusic.gr)

Έως τη 1η Απριλίου 2007: Ειδοποίηση ηλεκτρονικά των συγγραφέων για πιθανά σχόλια, αλλαγές και διορθώσεις στις εισηγήσεις τους από την επιστημονική επιτροπή.

Έως την 15 Απριλίου 2007: Αποστολή των διορθωμένων τελικών κειμένων από τους συγγραφείς.

Έως την 30 Μαΐου: Τελικές διορθώσεις, προσθήκες συνεδριακού φωτογραφικού υλικού, πιθανές τεχνικές προσαρμογές που θα ζητηθούν για τις έντυπες και ηλεκτρονικές εκδόσεις.

Κόστη συμμετοχής. Μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου 2006:

Γενική συμμετοχή συνέδρων: 65 Ευρώ. Μέλη της ΕΕΜΑΠΕ, φοιτητές, εισηγητές: 35 Ευρώ

Μετά τις 28 Φεβρουαρίου 2006:

Γενική συμμετοχή συνέδρων: 80 Ευρώ. Μέλη της ΕΕΜΑΠΕ, φοιτητές, εισηγητές: 50 Ευρώ

Στο κόστος συμμετοχής περιλαμβάνονται:

• Ο Συνεδριακός Φάκελος, • Η παραλαβή των πρακτικών από τις 6 προσυνεδριακές

εκδηλώσεις σε DVD

• Το έντυπο των μικρών πρακτικών του συνεδρίου • Είσοδος στις δύο καλλιτεχνικές

εκδηλώσεις του συνεδρίου • 4 coffee brake • Ελαφρύ γεύμα • Τρόπος πληρωμής

Με κατάθεση του ποσού στον αρ. λογαριασμού: 053/01/020925/25 της Αγροτικής Τράπεζας

της Ελλάδας (ΑΤΕ). Την απόδειξη Τραπεζικής θα πρέπει να την φυλάξετε και να την

προσκομίσετε στην Γραμματεία την ημέρα έναρξης του Συνεδρίου.

